*No parlaré d'arquitectura, 96*_ **La bona educació**

(o com fer un manifest arquitectònic pas a pas)

En David García-Asenjo ha decidit convertir la seva tesi doctoral en un llibre. Una campanya de mecenatge ho ha fet possible i recentment ha sortit a la venda el resultat, *Manifiesto arquitectónico paso a paso*, editat per libros.com. Val la pena escriure'n quatre coses.

Fa temps que tinc detectada una gran fam de respostes sobre aquest art que és l'arquitectura. Aquest llibre en dóna unes quantes. I quan parlo de respostes no em refereixo al tema del llibre, sinó a respostes sobre què és l'arquitectura: de què s'ocupa i preocupa. Per què és necessària. Què representa a les nostres vides. I (no és un fet menor) per què necessitem saber sobre ella.

Recordo quan es va destapar el frau de les llistes de discos més venuts. Anaven sortint les novetats, es publicitaven i, invariablement, es feia creure al públic que es venien més que qualsevol altre disc existent al mercat. Quan es va imposar que la música prescindiria del format físic i es descarregaria en el reproductor, sigui legalment o il·legal, es va fer evident que aquestes llistes no descrivien la realitat: intentaven crear-la. En realitat l'interès per la música és molt més ampli del que parlen aquestes llistes. De sobte es va descobrir el que ja s'intuïa: que els Beatles, Pink Floyd, Queen, li feien la competència al darrer disc de noséqui. L'interès pels clàssics no havia disminuït. Amb l'arquitectura passa igual. Sofrim un bombardeig de novetats que intenta tapar l'interès que susciten aquestes arquitectures que no genera cap rèdit promocionar. Però l'afany de saber sobre aquestes arquitectures, i, en general, sobre l'arquitectura, l'afany per les reflexions de fons, pel context, està allà. El llibre d'en David proposa exactament això. I el seu èxit ja és, per sí mateix, una part d'aquest manifest: la que posa de relleu les ganes que hi ha de culturitzar-nos, sense més. De saber de tot allò que ens envolta.

L'objecte del llibre són algunes esglésies catòliques espanyoles construïdes entre els darrers cinquanta i gairebé l'actualitat, centrades sobre tot en els seixantes i setantes, és a dir: les èpoques immediatament anterior i posterior la Concili Vaticà II. Tornaré sobre això més tard, perquè en realitat no és tant important el que es diu com qui en parla. Recordo el dia que l'Òscar Tusquets ens deia en una classe per la que s'havia deixat caure (ja les té, aquestes coses, el mestre Tusquets) que preferia en Louis Kahn parlant sobre un vàter que una classe de (insereixi aquí el nom d'un professor

ràndom d'aquells que són un plom però que es pensa que té prestigi) sobre Le Corbusier. Em passa això mateix amb en David. La seva trajectòria com a divulgador és coneguda. Toca molts pals i moltes matèries i sempre és interessant. L'objecte d'estudi del llibre s'aborda de manera lateral, amb una certa dispersió. Si som en un determinat barri de Madrid i pel costat hi passa la Castellana i allà hi ha un edifici que valgui la pena ressenyar es ressenya i després es torna a l'objecte d'estudi i, finalment, pot ser que en algun altre moment del llibre aquesta referència pugui ser recuperada i reciclada, i la referència està tan ben trobada que tant pot ser que s'hagi fet expressament com que s'hagi reciclat a posteriori en alguna revisió. No importa gaire. Importa més el clima que ho fa possible. La curiositat. L'esperit obert, les ganes de transcendir el propi tema parlant, al final, de la vida. És això el que fa que aquest llibre sigui atractiu fins i tot si no t'interessen en absolut les esglésies dels anys seixanta.

Important: aquest llibre és una obra. Una obra tancada. Una obra per sí mateix. Aquest llibre és, malgrat que estigui ben (i oportunament) il·lustrat, un llibre de llegir. Les armes del llibre són les de la literatura. La crítica a aquest llibre ha de ser necessàriament literària, no arquitectònica. No sabeu com d'important és això. Els edificis no es citen: es descriuen. Es treballen amb les paraules. El contingut, igual. Se'ns filtra a través del que conforma aquest llibre, qualsevol llibre, com a obra: la seva estructura, el seu ritme i la capacitat d'evocació del seu contingut. Aquest llibre és un bon llibre. Imposa el seu ritme. Està ben escrit. Vol estar ben escrit. És aquesta capacitat per a transportar-te a cada església, per a fer-te passejar pels carrers de Madrid, per a presentar-te l'entorn d'una manera tant atmosfèrica el que el torna una peça tant important. El llibre és un experiment sobre la representació. És un retorn a la paraula. És una fugida de la dictadura de la imatge. És la imposició d'un temps de lectura, d'un temps de reflexió. El llibre reclama el seu temps per a oferir un missatge. I ho retorna amb escreix.

Aquest llibre és, com ja he comentat, una tesi doctoral reescrita. Tesi que és pública i que he consultat. El llibre la millora en molt. S'alleugereix, pren consistència i es transforma en un organisme que destil·la el missatge, amable per al lector. Empàtic. El que representa un toc d'atenció molt poderós a les formes de l'acadèmia, que té un problema seriós no de contingut, sinó de comunicació. De resultes d'això ha perdut el lideratge, al menys pel que fa a la reflexió sobre l'arquitectura, que ara es troba, sense perdre el rigor (a l'inrevés: enriquint-lo gràcies a la seva capacitat de relació) en altres llocs com les Xarxes Socials, els *podcast* o els blogs.

Per a tractar el tema del llibre és imprescindible que presenti posició. Sóc ateu. Això, però, no m'impedeix sostenir una postura molt crítica amb la gravíssima crisi al que està sotmès el catolicisme al nostre país. Aquesta religió s'ha sostingut, per la part dolenta, gràcies a un tracte de favor que li va atorgar la dictadura i perpetuar la democràcia. També ha sotmès part de la població a abusos molt greus i, per descomptat, hi ha les seves postures crítiques amb qualsevol cosa que faci olor de progrés, des del rol de la dona fins a l'oposició als grups LGTBI passant per l'absència de condemna a la corrupció i un suport més o menys explícit als grups polítics més tronats del nostre arc parlamentari. Però hi ha una altra vessant: un corpus filosòfic mil·lenari, una potència intel·lectual gairebé infinita, un patrimoni que compta amb algunes de les manifestacions artístiques més potents de la humanitat. Etcètera. Tot això ha estat violentament esborrat sense que el que ho hagi vingut a substituir sigui millor. Per no dir el contrari. La gran, l'enorme majoria de credos que han suplert el catolicisme són ultraliberals, pseudocientífics, individualistes, curt-terministes i acomodaticis en les seves promeses de redempció exprés a la carta. No, el que està en crisi no és el catolicisme: és l'enorme fam d'espiritualitat que caracteritza aquests temps, i que ha esdevingut carn de negoci fraudulent i fàcil.

El catolicisme, als anys seixanta, va ser (també) suport per a intel·lectuals i grups reformistes que van fer una tasca ingent tant per modernitzar el credo com per suportar grups polítics reformistes clau per a entendre la transició. Hi va haver molt talent, moltes idees, i molt d'esforç. Part d'això, part d'aquest panorama crític i convuls, va quedar expressat en les esglésies de les que parla en David, amb unes cotes d'enginy, de creativitat i d'intel·ligència que, literalment, no han tingut parangó en aquest país. Una anècdota: l'any passat, més o menys per aquestes dates, era a Conca. Allà vaig trobar-me de manera casual una estupenda església moderna que em va emocionar. Immediatament vaig escriure en David, que, molt generosament, em va donar totes les dades necessàries per a entendre-la. Resulta que aquest projecte construït és el guanyador d'un concurs on va concórrer en massa bona part del talent de l'arquitectura espanyola. La col·lecció de propostes és, potser, el moment àlgid de la història de l'arquitectura espanyola de la segona meitat del segle XX. I va guanyar el pitjor. Però aquest pitjor és el digníssim projecte que vaig trobar-me, i va ser més que suficient per a emocionar-me. I molt. És a dir: en aquest programa i en aquesta època érem, senzillament, instal·lats en l'excel·lència. Ningú era capaç d'equivocar-se. Ni de fer les coses malament. L'estat de gràcia del nostre art desafiava qualsevol període fecund de la història de l'arquitectura. Ni *de Stijl* ni la Bauhaus ni res. Això va passar a l'Espanya dels seixanta. I ha quedat ocult.

No us dic quina de quina església es tracta, per cert: aneu a Conca i visiteu-les, l'església i la ciutat, que són meravelloses. I/o tireu de Google. Revisar aquest període, revisar aquests programes, constitueix un manifest retroactiu a l'alçada del *Delirious New York*, que és, sens dubte, el llibre d'arquitectura més important dels darrers cinquanta anys. En David parla de tot: parla de l'encaix a la ciutat. Parla d'integració urbana. Parla de llum, de materials, de cultura, d'art contemporani. Parla de sociologia, fins i tot. Parlar d'esglésies va més enllà de tot això, perquè ens confronta amb un dels orígens de l'arquitectura: la representació. L'església és, abans que res, un lloc on emocionar-se. On moure's. On elevar-se. Una església ha de commoure. I les esglésies d'en David commouen totes. Et commouen, fins i tot, si ets ateu. Perquè això no va de religió. Va de les maneres en que la comunitat s'identifica. D'on ho fa. De com ho fa. De quina rellevància urbanística i social es dóna a aquest fet. La crisi d'aquesta representació és, en bona part, un reflex de la crisi de la nostra societat. En David parla (més que parlar, demostra, convertint part del llibre en una espècie de fantàstica guia de viatge, però de les guapes, de les que t'ensenyen no les fites, no allò que vol ser mirat, sinó allò que ens envolta) d'un afany col·lectiu de representació que ha crescut, que ha existit al marge de qualsevol cànon. Molt poques de les esglésies que proposa són conegudes dins el món dels arquitectes. Cap d'elles ho deu ser al seu marge. Però estem parlant d'art. D'art en majúscules. El contingut del llibre hauria de ser declarat BIC (Bé d'Interès Cultural) en el seu conjunt. No només per la qualitat de la seva arquitectura. També per la qualitat del que proposa aquesta arquitectura. Una part del manifest que representa aquest llibre és l'hòstia que li fot al cànon, que necessita una renovació urgent després d'aquesta lectura després de tantes omissions imperdonables, per molt que ell, generosament, les justifiqui amb la fantàstica cita de Roberto Bolaño que obre el llibre.

En el llibre hi ha queixes, vàries. Una d'elles es refereix a la conservació d'aquest patrimoni. S'han alterat espais centrals en la història de la nostra arquitectura. S'han alterat obres d'art que, en circumstàncies normals, estarien exposades al Reina Sofía o al MOMA. La recompensa a la generositat d'aquests arquitectes i d'aquests artistes per acostar-les al públic, per domesticar-les, per convertir-les en l'Obra Nostra de Cada Dia, ha estat el seu oblit, la seva degradació i la seva alteració irresponsable. Fins i tot en termes monetaris, perquè estem parlant, en no pocs casos, de peces que tenen un valor econòmic important. Aquest poc respecte és indicatiu d'un dels principals problemes que hi ha actualment a la nostra societat (i que, paradoxalment, ha accentuat la degeneració de valors que ha propiciat la crisi del catolicisme): la falta de respecte en els professionals.

L’homogeneïtzació per baix. L’elogi de la mediocritat. El pensar que puc ser igual, o millor, que noms com Pablo Serrano o Ángel Sánchez. És l’autarquia creativa. És l’elogi del DIY. És la desconfiança en el saber adquirit. Una desconfiança transversal, sistèmica, que s’estén dels metges o els arquitectes fins als polítics.

Però el to de l’obra no és aquest. El to de l’obra és d’una exquisida educació. Impecable. Una mica com estar a un d’aquells bars amb xemeneia ben vestit mentre et menges unes croquetes i vas departint sobre la vida i no t’adones com, però has après la vida. Aquest to no esborra en absolut la complexitat del missatge, ni la seva valentia. Més aviat l’accentua. I aleshores tens un llibre d’arquitectura pur: un llibre que parla de la complexitat d’aquest art. I que ho fa en un to perfectament assequible. I que, al final, dóna el que promet: ser el manifest del títol. Un manifest petit, domèstic. Un manifest passejable. Ull, no us deixeu enganyar: aquest és, també, un llibre meravellosament exigent amb el lector, que hi ha d’entrar, que ha de ser capaç de seguir el ritme. D’ampliar informació quan cal. De prendre apunts. De tirar de Google Street View i de Viquipèdia i del que calgui. Exigeix atenció, exigeix cura. I t’ho retorna tot multiplicat per deu. Llegiu el llibre, si no em creieu. Responc per ell.